

Finansielle støtteordninger for innovasjon ledet av offentlige vann- og avløpsvirksomheter

Av Ingun Tryland, Norsk Vann

18.09.2020

Innovasjon innebærer at det utvikles noe nytt eller forbedret som tas i bruk og skaper verdi. Vannbransjen står overfor store utfordringer som følge av etterslep i fornyelse og vedlikehold av infrastruktur, klimaendringer og skjerpede krav, med et tilhørende stort investeringsbehov. Dette gir gode muligheter for å legge til rette for innovasjon og for klimavennlige, bærekraftige løsninger. Å gå for innovative, bærekraftige løsninger kan ofte koste mer på kort sikt, men lønner seg på lang sikt. I denne artikkelen kan du lese om sentrale virkemiddelaktører i Norge og hva de tilbyr av finansielle støtteordninger til offentlige vann- og avløpsvirksomheter som ønsker å satse på innovasjon, deriblant grønne løsninger, i sine prosjekter.

Innledning

Det er i dag etablert ulike finansielle støtteordninger som offentlig sektor, inkludert offentlige vann- og avløpsvirksomheter, kan søke på for å medfinansiere innovasjonsprosjekter. I tillegg er offentlig sektor ofte ettertraktet som partner og pilotkunde i norske og europeiske innovasjonsprosjekter ledet av forskningsmiljøer og bedrifter, og der finnes en rekke støtteordninger. Denne artikkelen omhandler prosjekttypen der offentlig sektor tar førerretet og er søker.

De ulike virkemiddelaktørene har ulike krav og begrensninger når det gjelder hva slags aktiviteter som støttes. Forskningsrådet og Regionale Forskningsfond har fokus på forskning og forskningsdrevet innovasjon, og det vil som regel være krav om at offentlig sektor samarbeider med [godkjent forskningsorganisasjon](#). Innovasjon Norge er på jakt etter modige kommuner som ønsker å utvikle radikale, innovative løsninger i samarbeid med bedrifter. Andre ordninger har fokus på implementering av innovative løsninger, og gir for eksempel støtte til merkostnader ved å gjennomføre klimavennlige valg i en anskaffelse. Generelt er det ønske eller krav om at prosjektene som får støtte skal komme samfunnet til gode, med godt spredningspotensial for den nye kunnskapen eller de nye løsningene. Det er derfor veldig lurt, og noen ganger et krav, å ha med flere offentlige aktører med tilsvarende behov som partnere i prosjektet.

Det er også lurt å ta kontakt med aktuell virkemiddelaktør tidlig i prosessen for å sikre at prosjektet passer til utlysningen og at søknaden inkluderer det som skal til for å kunne vinne frem i konkurransen om midler. Virkemiddelaktør kan også gi veiledning om statsstøtteregulverket. Dersom foretak, det vil si aktører som leverer varer eller tjenester i et marked, skal delta i prosjektet, må støtten til dem gis i henhold til statsstøtteregulverket. For prosjekter organisert som en innovativ anskaffelse gjelder ikke begrensningene til støttesatser i statsstøtteregulverket, for her knyttes bedriftene til prosjektet gjennom en konkurranse.

Offentlige aktører som søker støtte til prosjekter må alltid regne med en del egenfinansiering og egeninnsats, gjerne minst 25-50%. Medfinansiering av forskning, utvikling og innovasjon (FoUI) er [lov innen selvkostprinsippet](#) siden det er nødvendige kostnader for produksjon av gode vann- og avløpstjenester. I [stortingsmelding 30 \(2019-2020\), En innovativ offentlig sektor – Kultur, ledelse og kompetanse](#) er det et ønske fra regjeringen at det utvikles en kultur og kompetanse for innovasjon i offentlig sektor, der man har mot til å tenke nytt og lærer av feil og suksesser.

Forskningsrådet

Forskningsrådets har ulike tilbud til offentlig sektor. Oppdatert informasjon finnes på [hjemmesiden](#). Der er det også en lenke til internasjonale muligheter, blant annet til EUs rammeprogram for forskning og innovasjon.

Prosjekttypen [Innovasjonsprosjekt i offentlig sektor](#) skal bidra til at sektoren innoverer tjenester, infrastruktur og forvaltning. Mesteparten av midlene fra Forskningsrådet vil normalt benyttes til å kjøpe FoU-tjenester fra forskningsmiljøer, men også foretak som deltar med FoU-aktiviteter kan få støtte til en andel av sine utgifter, begrenset av støttesatsene i statsstøtteregulverket. Eksempel på prosjekt som fikk midler fra utlysningen i 2019 er Drammen kommune som fikk støtte til prosjekt om bærekraftig fornyelse av vann- og avløpsnett. [For 2020 var det](#)

[også utlysning av denne prosjekttypen](#), som var åpen for søknader innen vann- og avløp, men i stor konkurranse med andre tema. Det forventes at prosjekttypen videreføres med ny utlysning i 2021.

[Før-kommersielle anskaffelser](#) er en annen prosjekttipe for offentlig sektor der Forskningsrådet hadde [ny utlysning i 2020](#). Før-kommersielle anskaffelser brukes når det er behov for å utvikle løsninger som per i dag ikke finnes i markedet. Utviklingsprosessen organiseres som en innovasjonskonkurranse der både bedrifter og forskningsorganisasjoner inviteres til å løse en konkret utfordring. Tanken er å sette i gang flere utviklingsprosjekter. Forskningsrådets støtte skal i hovedsak gå til å finansiere forsknings- eller utviklingskostnader hos de bedriftene og eventuelt forskningsaktørene som søkerne inngår kontrakt med. Et eksempel på denne prosjekttypen er Trondheim kommunes prosjekt RENVANN som fikk 10 millioner kr fra utlysningen om før-kommersielle anskaffelser i 2019. I dette prosjektet har Trondheim kommune gått sammen med Oslo VAV for å finne fremtidens løsning for gravefri fornyelse av drikkevannsledninger. Det forventes ny utlysning av midler til før-kommersielle anskaffelser i 2021.

[Offentlig sektor PhD](#) er en ordning for arbeidsgivere i offentlig sektor som søker delfinansiering for ansatt som skal gjennomføre et doktorgradsprosjekt. Et offentlig sektor-PhD-prosjekt er et samarbeid mellom tre parter: den offentlige virksomheten, et gradsgivende universitet eller høyskole og kandidaten. [Ordningen har løpende søknadsfrist](#). Det er føringer for hvilke tema det kan søkes innen og for 2020 var midlene til prosjekter uten tematiske føringer, som omfatter vann- og avløp, allerede fordelt i mars. Det forventes ny utlysning for 2021. De siste årene er det satt i gang flere offentlig sektor-PhD-prosjekter på vann- og avløpsområdet. Et eksempel er prosjekt om [økonomisk og robust overvannshåndtering for en by i vekst og et klima i endring](#) som Julia Kvitsjøen fra Oslo VAV gjennomfører i samarbeid med NMBU.

Regionale Forskningsfond

Fra 2020 økte de regionale forskningsfondene (RFF) fra 7 til 11, og fondene følger nå de nye fylkesgrensene. Følg med for utlysninger fra de ulike fondene på [hjemmesiden](#), flere av fondene har utlysninger i 2020, og nye planlegges for 2021. De regionale forskningsfondene har som mål å stimulere næringslivet og offentlig sektor i regionene til forskningsdrevet innovasjon for å løse regionale samfunnsutfordringer. Det lyses ut midler til både mindre kvalifiseringsprosjekt (flere ganger i året) og større hovedprosjekt (stort sett en gang i året), og både bedrifter og offentlig sektor kan søke. Flere av forskningsfondene åpner opp for søknader innen vann- og avløpsområdet. Flere prosjekter innen vann- og avløp er gjennomført med støtte fra de tidligere regionale forskningsfondene, spesielt RFF Hovedstaden og RFF Oslofjordfondet. Det har tidligere vært noe lettere å nå frem med innovasjonsprosjekt i offentlig sektor ved å søke Regionale Forskningsfond, enn i Forskningsrådets utlysning der det er svært stor konkurranse om midlene.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge har de siste tre årene lyst ut midler til å gjennomføre [Innovasjonspartnerskap](#). Dette er offentlig-private partnerskap der norske kommuner og etater går sammen med næringslivet for å sammen utvikle nye løsninger på dagens og fremtidens samfunnsutfordringer. Prosedyren kan bare brukes ved anskaffelse av løsninger som ikke finnes i markedet fra før. Det er offentlige virksomheter som søker, men midlene fra Innovasjon Norge skal i hovedsak gå til å finansiere forsknings- eller utviklingskostnader hos de bedriftene og (eventuelt) forskningsaktørene som søkerne inngår kontrakt med. Bærum kommune vant frem og fikk 14 millioner i utlysningen i 2019 til å gjennomføre Innovasjonspartnerskap for [fremtidsrettet overvannshåndtering](#) i fortettede byforsteder.

Innovasjon Norge tilbyr nå løpende veiledning om Innovasjonspartnerskap sammen med Direktoratet for forvaltning og økonomistyring og Nasjonalt Program for Leverandørutvikling. Det tilbys hjelp til å rigge en god og trygg anskaffelsesprosess, blant annet opplæring, veiledning og støtte til å gjennomføre kartlegging av behov og dialog med leverandørmarkedene. [Det tilbys også finansiell risikoavlastning til å utvikle nye løsninger](#).

Dersom en bedrift tar initiativet og inviterer kommunen med som pilotkunde på et prosjekt, er det bedriften som eventuelt må søke risikoavlastning fra Innovasjon Norge til gjennomføring av en såkalt [Innovasjonskontrakt](#), det som før ble kalt OFU-kontrakt. Hvor mye støtte bedriftene totalt kan få avhenger av prosjektets aktiviteter og bedriftens størrelse og er regulert av [statsstøtteregelverket](#).

Nasjonalt program for leverandørutvikling

[Nasjonalt program for leverandørutvikling](#) har siden 2010 jobbet strategisk og operativt med å øke innovasjonseffekten av offentlige anskaffelser. Formålet med programarbeidet er at offentlige innkjøpere skal bidra til utvikling ved å etterspørre bedre løsninger. Ved siden av bedre produkter og tjenester (innovasjon) er klima- og miljøgevinster ett av de viktigste målene. Programmets rolle er å motivere og kvalifisere offentlige innkjøpere for slike anskaffelser og koble på aktuelle tjenester og finansieringsmuligheter fra virkemiddelapparatet.

Miljødirektoratet

[Klimasats](#) ble opprettet i 2016 og er en støtteordning for kommuner og fylkeskommuner som vil kutte utslipp av klimagasser og bidra til omstilling til lavutslippssamfunnet. Det er årlige utlysninger. I 2020 ble det satt av 329 millioner i statsbudsjettet til ordningen, hvorav 97 millioner var øremerket utslippsfrie hurtigbåter. Det ble blant annet lyst ut midler for å støtte klimavennlige anskaffelser med inntil 75 prosent av merkostnaden for klimavennlige valg. I utlysningen for 2020 fikk flere kommuner støtte til mindre forprosjekt for å utrede klimavennlige løsninger i vann- og avløpssektoren. Østre Toten kommune fikk 3 millioner til klima- og miljøvennlig avløpsrensaneanlegg (bygdelen).

Miljødirektoratet gir også støtte til [klimatilpasning](#) gjennom årlige utlysninger med frist i midten av februar. Midlene skal brukes til tiltak som gjør kommunene bedre rustet til å møte klimaendringene. Dette omfatter kunnskap og kompetanseheving om hvordan klimaendringene berører kommunens/fylkeskommunenes ansvarsområder, og/eller utredninger om hvilke tiltak kommunen må sette i verk for å møte klimaendringene. Det ble satt av 6,4 millioner kroner til ordningen i 2020.

Det er også mulig å søke støtte til [vannmiljøtiltak](#) med årlige utlysninger i midten av januar. Tilskuddsordningen skal bidra til å nå miljømålene i vannforskriften.

Enova

Enova SF ble opprettet i 2001 for å bidra til omlegging av energibruk og energiproduksjon. Selskapet eies av Klima- og miljødepartementet. Enova SF forvalter midlene fra Klima- og energifondet og formålet er å bidra til reduserte klimagassutslipp og styrket forsyningssikkerhet for energi, samt teknologiutvikling som på lengre sikt også bidrar til reduserte klimagassutslipp. Enova har valgt å organisere sitt finansielle tilbud til privat næringsliv og offentlige virksomheter gjennom [ulike støtteprogrammer](#). Størrelsen på støtten vurderes individuelt for hvert prosjekt. Man søker om den støtten som er nødvendig for å ta en positiv investeringsbeslutning. Tilbudets maksbeløp er i tråd med statsstøtteregelverket. Støtteordninger som kan være aktuelle for vannbransjen er for eksempel støtte til produksjonsanlegg for biogass og biodrivstoff. VEAS fikk støtte til dette i 2017. Et annet eksempel kan være støtte til innovative energi- og klimaløsninger i bygg, områder og energisystem. Av mer lavt hengende frukter kan det nevnes at noen kommuner og vannverk i 2020 benyttet seg av muligheten til å få 25 000 kr i støtte til å kjøpe elektrisk varebil.

Norsk Vanns prosjektsystem

Norsk Vanns prosjektsystem har som mål å bidra til kunnskapsutvikling og kunnskapsdeling på vann- og avløpsområdet. Det produseres i gjennomsnitt ca. 10 nye rapporter og veiledninger («beste praksis») i året. I tillegg blir det gjennomført enkelte andre prosjekter, som resulterer i bidrag til forskningsprosjekter, eller produkter som erfaringsdatabaser, kursmaterieell, videoer, m.m. Omtrent tre av fire andelseiere og driftsassistansekommuner i Norsk Vann er også medlemmer av prosjektsystemet, og bidrar med ca. 12 millioner kr per år i prosjektmidler.

Norsk Vanns prosjektsystem er brukerstyrt. Deltakerne i prosjektsystemet kan foreslå prosjekter, foreslå prioriteringen av prosjekter og delta i styrings- og referansegrupper for det enkelte prosjekt for å få verktøyet slik de

ønsker. Komiteene har et ansvar for å bidra i prioriteringen og innstillingen overfor Norsk Vanns styre, som fatter endelig beslutning. Norsk Vann ønsker [nye prosjektforslag for 2021](#), og fristen for å sende inn prosjektforslag er 1. oktober 2020.